

FOLYÓIRATCIKK REFERÁTUMOK

54/73

001.4:002

A műszaki-tudományos terminológia problémái a dokumentációban.
/The problem of scientific and technical terminology in documentary information./ - ALEMAN, V. = Probleme de Informare si Documentare, 1972. 1.sz. p.15-38.

A technika és tudomány legújabb eredményei a dokumentáció csatornáin kerülnek a felhasználókhoz. Ebben a folyamatban igen fontos szerepe van a terminológiának.

Ez a probléma különösen a fordítói munkában érezhető. A fordítók találkoznak először bizonyos új szakkifejezésekkel, így többnyire meghatározói az idegen nyelvekből érkező új fogalmak meghonosodásának. A szakemberek rendszerint már átveszik a fordító által bevezetett szakkifejezéseket, ha azok nem hibásak vagy érthetetlenek.

Mondhatjuk tehát, a dokumentációs szakemberek - elsősorban a fordítók - azok, akik intenzíven részt vesznek az új terminológia megalkotásában, rendszerezésében és terjesztésében. Ezt a folyamatot két érdekesség jellemzi:

- a szakember a megfigyelt jelenségből indul ki és hozzá alkot szimbólumot /elnevezést/, a dokumentalista a szimbólummal találkozik először és ebből következtet a jellemzetre;

- továbbá a dokumentalista a fogalom tartalmi része helyett, "ezzel a kifejezéssel találkozom gyakrabban" alapon dönt.

Az elektronikus berendezéseknek elterjedése, tájékoztatási rendszerekben történő alkalmazásuk csak növeli a fogalmak szabványosításának jelentőségét.

Számos országban ennek megfelelően terminológiai szabványosító bizottságok jöttek létre. A szakemberek abban megegyeztek, hogy egy-egyesíteni kell a terminológiát, de a megvalósításról igen eltérő a véleményük. Egyetértenek azonban abban, hogy a legfontosabb

- az interdiszciplináris területeken,
- és a fontos műszaki dokumentumok /szabványok, szabadalmak/ nyelvészetének egyértelműsítése.

A szabványosítási tendenciák összehangolására nemzetközi testületek alakultak, együttműködésük eredményei a műszaki értelmező és több nyelvű szótárak.

A terminológia feladata a nyelvi "tények" regisztrálásán túl - a nyelvi, logikai és a fogalmi rendszerek ismeretére támaszkodva - a nyelvi szabályozás.

Minden terminus technikus használatát tudományosan meghatározott kritériumok írják elő; két alapkövetelményt kell kielégíteni a terminusnak:

- egyrészt: megnevezni a fogalmat;
- másrészt: egyértelműen meg kell határozni helyét a fogalmak rendszerében.

A betű szerinti jelentés és a szó értelemszerű használata közötti viszony szerint a terminusok lehetnek megfelelőek, semlegesek, de félrevezetőek is. Ez utóbbiak abból származnak, hogy a fogalom és a kifejezés alkotásakor a vizsgált jelenség még nem teljes egészében ismert.

A szóalkotásnak több nyelvi módja ismeretes:

- régi szavak új értelemmel való felruháása;
- szösszetétel /dia-mikrokártya/;
- szóelvonás /metro/;
- szintagmák - szókapcsolatok, önálló fogalom kifejezéseként való használata.

Egy másik módszer az idegen nyelvekből átvett kifejezések beépítése az anyanyelvbe. Ez esetben mindig tisztázandó az átvett kifejezések valódi eredete /pl. latin, görög/, az értelmezés vagy az esetleges továbbképzés miatt.

Fontos terminológiai probléma: a poliszémia /többjelentés/, és szinonimia kérdésének viszonylagos tisztázása egy-egy szakterületen belül.

Bobok Györgyné

Integrált tájékoztatási rendszerek és számítástechnikai rendszerek. /Интегрированные информационные системы и вычислительные системы./ - GORNOSZTAEV, Ju.M. - SZUMAROKOV, L.N. = Naucsno-Tekhniceszkaja Informacija, Szerija 2. 1972. 8.sz. p.3-8.

Jelenleg a tájékoztató központok fejlődése lehetőségeit az elektronikus információfeldolgozás műszaki szintje szabja meg. A további fejlődésnek azonban nem szabad pusztán csak az új műszaki berendezésekre támaszkodniuk, hanem a tudományos tájékoztatási tevékenység minőségileg új strukturáit kell felhasználni. Ki kell ezeket alakítani az adatszerzés szintjén csakugy, mint a makroszinten, azon a szinten, ahol a különálló tájékoztatási rendszerek funkcionálisan integrált komplexummokká egyesülnek.

A cikk írói integrált információrendszernek nevezik az olyan információrendszer összességét, melyek együttesen végzik a műszaki és tudományos dokumentumok és adatok gyűjtését, feldolgozását, tárolását, keresését és kiadását.

Bizonyos integráltság az információfeldolgozás területén már most is tapasztalható. Ez legfeltűnőbbben a meghatározott információhordozóra rögzített adatok cseréjében nyilvánul meg. Erre a célra mindinkább a számítógépbe közvetlenül bevitelű információhordozókat /lyukkártya, lyukszalag, mágnesszalag/ használnak. Az elmélyültebb elemzés ugyanakkor azt mutatja, hogy az információrendszer kölcsönhatása nemcsak ebben nyilvánul meg. Pontos szerepet kapnak a kölcsönhatás egyéb formái is, például az input előkészítési munka felosztása, a funkcionális tevékenységi szakaszok egymásra építése, együttműködés a rendszerek korszerűsítésében, kölcsönös alkalmazkodás az információcsere legkedvezőbb feltételeihez stb.

Hasonló folyamat játszódott le a számítástechnika területén is. A felhasznált berendezések műszaki paraméterei megszabják egy autonóm rendszer határait, és ezeket a határokat túllépő tulajdonságokkal és műveleti jellemzőkkel bíró rendszerek megvalósítására vetődött fel a számítástechnikai hálózati rendszerek megvalósításának gondolata. E közös eredeten kívül kétségtelenül nagy érdeklődésre tarthat számot a számítástechnikai rendszerek és integrált információrendszer közötti funkcionális és strukturális hasonlatosság. Bizonyos absztrahálással az integrált információrendszer modelljének lehet tekinteni a számítástechnikai rendszereket. E körülmény folytán a számítástechnikai rendszerek kutatása és fejlesztése során szerzett tapasztalatokat kiterjeszthetjük az integrált információrendszerre.

A szerzők a következő feladatok elvégzését tűzték ki célul:

a/ Az integrált információrendszer és a számítástechnikai rendszerek strukturális és funkcionális jellemzői közötti hasonlóság kutatása;

b/ Az integrált információs rendszerek és számítástechnikai rendszerek létrehozásának és optimalizálásának néhány feladata közötti hasonlóság, esetenként azonosság kutatása;

c/ Az integrált információs rendszerek elemzésének céljaira több olyan fogalom bevezetése, lehetőségének vizsgálata, amely hasznosnak bizonyult a számítástechnikai rendszerek elméletében.

A cikk az információcsere, a funkcionális tevékenységi szakaszok egymásra építése, a párhuzamos működés, a technológiai műveletek felosztása és az eszközök közös használata szempontjából vizsgálja a számítástechnikai és integrált információs rendszerek kapcsolatát. Megállapítja, hogy ezekből a szempontokból a kétféle rendszernek közös modelljei léteznek, és ezek a modellek eredményesen alkalmazhatók az integrált információs rendszerek kutatásában.

Stiegrád Gábor

56/73

002.008:65.011.4

A Temesvári Tervező Intézet dokumentációs-információs rendszerének szervezete és hatékonysága. /Organization and efficiency of documentary information at the Design Institute of Timisoara./ - COSTE, Z. = Probleme de Informare si Documentare, 1972. 2.sz. p.20-28.

A tervező intézet hatékony munkájának egyik feltétele az, hogy a tervező mérnökök minden szükséges információt idejében megkapjanak. A Temesvári Tervező Intézetnél az információs igények kielégítése az 1959-ben alapított műszaki könyvtáron keresztül történik.

Az intézet műszaki könyvtárának gyűjteménye 16 ezer kötetet tartalmaz. Kivülről érkező központi szolgáltatások adaptálásán és szét-sugárzásán túl a szakkönyvtár önálló dokumentációs munkát is végez. 204 külföldi és hazai folyóirat feldolgozása alapján.

A tervezők munkatervének ismeretében kivonatolt formában küldik a szakembernek a szelektált cikkanyagot, amit igény esetén teljes terjedelemben beszereznek, lefordítanak, illetve tömörítenek.

A könyvtár egyéb szolgáltatásai ezen kívül:

- rendszeresen körözik az új beszerzési jegyzékeket;
- információs bulletint állítanak össze;
- írásos és szóbeli tájékoztató szolgálatot tartanak;
- irodalomkutatást végeznek;
- időszakos szóbeli beszámolókat rendeznek;

- az intézet által tervezett újabb létesítményekről fotokiállítást szerveznek;

- könyvtárközi kölcsönzéssel biztosítják a tervezőknek más könyvtárak használatát.

A tájékozottság szintjének emelése érdekében a közeljövőben újabb tájékoztatási formákat /dokumentációs filmek vetítése, diafilmek, kiállítások stb./ szándékoznak bevezetni.

Az egyes témák információs igényét az igazgatóság által kijelölt tervező mérnökök határozzák meg, a dokumentációs anyag tárolásáról és visszakereshetőségéről is ők gondoskodnak.

Állandó probléma - mint a könyvtárakban általában - hogy a kölcsönzések miatt néhány dokumentum gyakran hosszabb időre hozzáférhetetlen. Ezen a xerox-kapacitás emelésével szándékoznak javítani.

A dokumentációs kiadványok tökéletesítése, színvonalának emelése szükségessé tenné:

- főállású dokumentalisták alkalmazását;
- szorosabb kapcsolat kiépítését a tervezőkkel;
- a szakemberek részvételét a dokumentációs munkában /a tervező mérnökével azonos fizetéssel/.

Bobok Györgyné

57/73

002.513.5:681.327.45:553.98

Információkereső rendszer a kőolaj és földgáz geológiájának tárgykörében. /Informacionno-poiskovaja szisztema po geologii nefti i gaza./ - ŽURJANOV, L.N. = Naucsno-Tehnicsezskaja Informacija, Szerija 2. 1972. 2.sz. p.17-19.

A kőolaj és földgáz geológiájának témakörére kidolgozott, 500 dokumentumból álló gyűjteményen vizsgált információkereső rendszer alapelvei:

1. A különböző típusú dokumentumok /referátumok, annotációk, bibliográfiák, cikkek stb./ egy rendszerben azonos módon történő kezelhetőségét kell, hogy az eljárás biztosítsa.
2. Használata egyszerű legyen, megbízhatóan működjön, sokoldalúan, rugalmasan legyen alkalmazható.
3. Több szempontú keresést biztosítson, anélkül, hogy a dokumentumokat többszörözve kelljen tárolni.

4. A rendszer kompatibilis legyen más keresőrendszerekkel.

5. A keresés egyaránt megvalósítható legyen az elektronikus számítógépen, illetve fénylyukkártyás rendszerben.

6. A keresés megfelelően teljes és pontos legyen viszonylag kis munka- és időráfordítás mellett is.

A dokumentumok osztályozása az alábbi ismérvcsoportok szerint történik:

- a kőolaj és földgáz geológiájának általános elméleti fogalmai;
- közettani alosztások;
- területi jellegzetességek /tektonikai, földrajzi, közigazgatási beosztás stb./.

A két utóbbin belül további bontás található a Szovjetunió kőolaj és földgáz lelőhelyei, valamint a külföldi országok szerint. A fenti fogalmak további bontásának kidolgozása érdekében összesen mintegy 500 dokumentum analitikus-szintetikus feldolgozását végezték el. Ezeket 605 szakmai, területi, sztatigráfiai stb. deskriptor segítségével írták le.

A dokumentumok analitikus-szintetikus feldolgozására a következő eljárást dolgozták ki. Az ásványanyag /kőolaj, földgáz/ szerinti csoportosítás után a dokumentumokat növekvő számsorrendben megfelelő jelzettel látják el, majd ezután kerül sor a feldolgozásra: tárgyszavazzák a jellemző tematikus, földrajzi stb. kifejezések megadásával; a dokumentum sorszámát belyukasztják a megfelelő tárgyszavakkal fejelécezett fénylyukkártyára. Egy dokumentum feldolgozása átlagosan 10 percet vesz igénybe. A rendszert a regionális információgyűjtemények keresőrendszerének alapjául javasolják a szerzők.

Haraszthy Ágnes

58/73

025:651.72

A könyvtári ügyvitel vizsgálata. /Looking at libraries./ - THOMAS, P.A. = ASLIB Proceedings, 24.k. 11.sz. 1972. p.627-634.

A szerző az ASLIB munkatársaként szervezési és módszertani kérdésekkel foglalkozott, és ennek kapcsán számtalan könyvtárat látogatott meg, figyelte az embereket és munkájukat. A management, operációkutatás, korszerűsítés a vállalatok szervezésében óriási jelentőségűvé vált. E tendenciák befolyása alól a könyvtárak sem vonhatják ki magukat, hiszen a munkák 80%-a tulajdonképpen adminisztratív természetű. Ennek következtében a könyvtári ügyvitelben számtalan for-

manyomtatvány használatos, melyeknek országos felmérését, összegyűjtését a szerző szervezési munkája egyik alapelemének tartotta, abból kiindulva, hogy a meglévő munkafolyamatok átszervezését folyamattelemlések, kérdőízkódások előzik meg, és ehhez a meglévő manyomtatványok nagy segítséget nyújtanak.

A különböző jellegű, típusu könyvtárakban 18 lényegében közösnek mondható munkafolyamatot talált és az ezekhez használatos manyomtatványok széles variációt mutatnak a rendelési deziderátától az új beszerzések jegyzékéig.

A könyvtári folyamatok átszervezése csak akkor lehet sikeres, ha maguk a munkatársak tevékeny részt vállalnak benne. E ma már közhelyszámba menő megállapításon túlmenően érdekes lenne egyszer megpróbálni egy "idegen", nem könyvtáros, a folyamatokban járatlan személlyel elemeztetni a helyzetet. Az újjal szemben biztosan kevésbé lenne agyályos! Az átszervezés során a papírmennyiség csökkentése már eleve munkamódszer-javítást jelenthet. A könyvtári munkák általános ésszerűsítésének, szervezésének munkájában a meglévő, már említett 18 alapnyilvántartásnak mint folyamatcsomópontoknak a feltérképezése alapvető jelentőségű lehet.

Dáczér Éva

59/73

681.326

Többszintű szervezés: módszer az automatikus rendszerek tanulmányozásához. /Multilayer organization: a method for the study of automatic systems./ - FIORINI, F. = La Rivista dell'Informazione, 3.k. 2.sz. 1972.ápr. p.80-84.

Ma már nemcsak az ipar, hanem más, pl. oktatás, egészségügy, könyvtárügy területén is eredményesen használják azokat a - számítógépeket is alkalmazó - automatizált módszereket, amelyek a szakirodalomban "automatic processing" néven ismertek.

Az ilyen bonyolult rendszerek tanulmányozásának egyik problémája az azok logikai felosztása alrendszerekre, szintekre.

Az automatikus rendszer elvben a következő módon működik: a rendszer külső változók értékéről mért zavaró tényezőkről jelzéseket, un. információs jelzéseket kap, amelyeket feldolgoz és eredményül módosító utasításokat küld a szóban forgó folyamatnak. Az egész rendszer feladata valamely folyamatnak kívánt értéken való tartása, a zavaró tényezők hatásának kiküszöbölése. Ez azonban többszintű működést feltételez.

A különböző szintek hierarchikusan egymás fölé rendelve, az alsó szintektől felfelé haladva a szintet érő zavaró hatások gyakorisága csökken, a kívánt válasz komplexitása viszont növekszik. Az alsó szint igyekszik a folyamatot a szabályozott változó munkaértékének

szintjén megtartani, amelyre jellemző értéket a hierarchikusan fölötte álló szinttől kap. Ez a szint a pillanatnyi zavarokra már nem reagál, elsődleges feladata az alsó szint számára a szabályozott változó kívánt munkaérték képviselő jelet meghatározni, amely az alsó szint külső változója. Ezáltal a második szintet sokkal kevesebb zavaró jelzés éri, de a bonyolultabb feladat elvégzése több időt is igényel. A legfelső szint feladata a jelen helyzet felmérése és a már meglévő régebbi tapasztalatokkal összevetve, az alsóbb szintek munkájának szabályozása.

E módszer szerint minden komplex rendszer egyszerűbb, és ezért könnyebben kezelhető alrendszerekre bontható.

Egy komplex információfeldolgozási rendszer többféleképpen építhető ki:

- egyszerűbb software és nagy teljesítményű hardware segítségével;
- vagy fordítva: kis teljesítményű speciális számítógépekből, amelyek között viszont a bonyolult kölcsönhatásokat előre meg kell tervezni.

E második esetben a kisebb gépekkel nagy teljesítményű számítógépet kapcsolnak össze, amely azok legfelső szintjét képezve, a folyamatokat irányítja.

Bobok Györgyné

